

Fekete Csaba

Óbudai (?) neumák A Ráday Könyvtár Öreg graduáljának bejegyzései

„Embernek egész élete a kívül a mit Isteni szolgálásban tölt el egész merő hiába valóság.” Így vall egy hajdani kántor az Öreg graduálnak a Ráday Könyvtárban őrzött példányában (247). Kezevonása XVIII. századnak látszik,

Fekete Csaba református lelkész a Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár (Debrecen) tudományos főmunkatársa, a ReZeM elnöke.

de korábbi, elhalványult betűket húzott meg újból sötétebb színű tintával. Nevét nem ismerjük. A kötetben a CXIII. (112.) Psalmus végén találunk egy nevet keltezéssel: „Stephanus Uylakj Rector hujus Scholae Anno Domini 1682. Laus Deo detur finis ad esse videtur” (168). Néhány papírfoszlány is megmaradt a kötet végén (bizonytalán a legutóbbi javításkor a kötéstábla korábbi belső borításából, amelyet vastagabb papírral leragasztottak). Az egyikben vegyes íráspróbák között lelünk még egy elolvasható névre: „[Geo]rgius Pathaj”. Egy másik foszlányon ugyanazon írással elég jól látszik a „... Rector ...” szó. A kötet első felében késő XVIII. századi, vagy az írásból következtetve inkább XIX. századi kántor nevét rejtheti egy tulajdonosi bejegyzés: „Habet Stephanus Dobos” (51).

De vajon melyik helység iskolájára és gyülekezetére gondolhatunk? Honnan tudhatjuk, hogy melyik templomban énekelték a századunkat címlaptalan állapotban megért graduálból a rongyolott levelű passiót, és hol szólaltak meg az antifónák végén sorszámokkal feljegyzett zsoltárok?

Az első kötéstáblán, egy szintén igen foszlott papírlapon, amelyet az új papírborításra ragasztottak, egy erősen töredékes feljegyzés erről tájékoztat: „[... ezen graduál k]önyvet az Mádi Horva[t kö]ltötte meg az szegény obudai árva [... ek]lesiakban Levő magyaroknak : 1732 Efstendőben [...]”. Az Öreg graduálnak ez a példánya tehát XVIII. századi átkötésekor és korábban az Óbuda (és környéki?) református gyülekezetében (gyülekezeteiben?) volt használatos, majd innen gyűjtötte be a Ráday Könyvtár a XX. század folyamán.

Óbuda református gyülekezetéről azonban jelenleg nincsenek XVII. századi adataink, holott filiája is volt (Pomáz). Matricula 1719-től maradt meg, a régi kerületi jegyzőkönyvek 1770-ig nem említik Óbudát.¹

Lehetséges, hogy a graduált eredetileg másutt használták, csak később jutottak hozzá Óbudán. A Sárospatakról szétküldött példányokról ismeretes jegyzék, a többi graduálpéldány elosztása homályban van.

¹ Számadókönyv 1783-tól, iskolájáról 1832-től, ügyviteli iratok 1844-től, presbiteri jegyzőkönyvek 1860-tól maradtak. Báthory Gábor püspök vizitációja (1816–1819) szerint Óbudáról csak díjlevelek vannak. A helynévmutatókban sem találunk korábbi adatokat, de esetleg a Pesti egyházmegye iratai közt lappanghatnak. — Mindezeket az adatokat a Ráday Levéltár igazgatója, Nagy Edit szívességéből ismerem, akinek ezúton is köszönetet mondok.

Nem tudjuk tehát, hogy eredetileg is Óbudának ajándékozta-e ezt a példányt az erdélyi fejedelem. Remélhetőleg ezeket az adatokat később valamilyen forrásból még sikerül kiegészítenem. A kötet bejegyzéseit itt közreadva (kérdőjelesen) a XVII–XVIII. századi óbudai kántorok kezevonásának tekintem a kézírásos pótlékokat az idézett töredékes *inscriptio* alapján. A pótlékok a kötet jó másfélszázados liturgikus használata során nem hiába elfolyt időben, hanem isteni szolgálatban töltött alkalmakhoz kapcsolódva keletkeztek.

*

Ebben a sokat használt graduálkötetben is nagyjából az ismert példányokhoz hasonló mennyiségű kézíratos pótlékot és bejegyzést találunk. Harmincnégy antifóna végén olvasunk zsoltárszámokat. A Psalteriumnak és a himnuszoknak mintegy ötödrészában látunk neumákat, amelyeket a XVII–XVIII. században a sorok közé jegyeztek a kántorok. Csupán egy *adiutorium*, egy kanció, valamint a levágott lapaljon két másik töredéke maradt meg, a passióban is csupán egy helyen van kézíratos pótlás. Egy responzorium verzusainak szövegtöredéke és néhány helyre beírt doxológia található még a kötetben. Van egy helyen az üresen kinyomtatott kottavonalakon egy kézzel írott himnusz-dallam, illetve egy hangjegyesen lemásolt responzorium. Az antifóna hangjegyes kezdetét is láthatjuk a Szentháromság vasárnapi invitatorium elején és végén. Ha volt még egyéb kézíratos pótlék, így a passiót eléneklő kántorok nevének szokásos följegyzése a kötet végén vagy elején, azok mind odavesztek a graduál megcsonkulása miatt.

A kötet címlaptalan, az elején az előszóval és ajánlással együtt az első tizedfél füzet, illetve még egy levél hiányzik.² Ezért örülhetünk annak, hogy legalább a foszlott bejegyzés töredéke az átkötéskor nem semmisült meg teljesen (a különben eléggé jó állapotban megmaradt példány hozzáértő restaurátor kezét és figyelmét érdemelné).

Zsoltárszámok az antifónák végén

Az egykori óprotestáns szokásokban a zsoltárok egyik részének hagyományos liturgiabeli helye soká megmaradt, főként az ünnepeké. Más zsoltárokat ellenben teljesen szabadon és a hagyománytól eltérőleg illesztettek be a reggeli vagy esti szertartásba.

A rövid, teljes terjedelemben idézett antifónaszövegek végén pont van, a rövidítettek végén pontozás (...). Az egyes ünnepekhez rendelt antifónák között a következők végén vannak meg a *psalmusok* sorszámai, a legtöbb ugyanannak a XVII. századi kéznek az írásával:

² A 43. lap az első. Tehát nincs meg az (), ((), ((()², (:), A¹–E⁴, F¹, H¹⁴; az első füzet jelölése tévesen ((), ezt helyesbítettem.

In die Epiphaniarum (47–50)

Bölcsek látván az csillagot, vinek Vrunknak ... *Pf.* 45. 72. 70. 132.

Harom csudákkal megh ékecsitetet szent napot tisztelünk ... *Pf.* 95. 130.

Antiphonae Paschales (108–113)

Hvsvet napján haynalban indulván ... *Pf.* 16. 33. 114. 144.

Az Istennek anygala le szálla az menyből ... *Pf.* 110. 114.

Az kegyelmes Jéjus Christus könyörüle emberen ... *Pf.* 111.

Az Istennek anygala monda az Mariáknak ... *Pf.* 130. 146. *Mgcat.*

Fel tamadvan az Christus megh jelenék ... *Pf.* XXV. — egyedül itt látható római szám, a kézírás inkább XVIII. századi.

Gyözödelmes Christus irgalmaz nékünk bünöföknek, alleluia. *Pf.* 33.

Mondnak vala az Aßonyállatok egymájnak ... *Magnificat.*

Én el temettettem vala, és fel támadtam ... *Magnificat.* *Pf.* 16. 19.

Antiphonae diei festi Trinitatis (166–168)

Dicseret légyen tenéked szent háromság ... *Confessio Athana fij*

Teged egynek allatban, és háromnak személyben ... *Pf.* 110. 54. 113. 130.

Nagy dicsiretes dicsőjeget énekellyünk ... *Pf.* 96. 149. 119. *Mirabilia*

Aldgy megh minket Atya Vr Isten ... *Confessio Athana fij Valaki akar id:*

Antiphonae Quotidianae (206–221):

Egy hatalmu légy én velem ... *Pf.* 110.

Segits megh minket mindenható Atya, és Fiu, és szent Lélek Isten. *Pf.* 54. 67. 4.

Könyörüly rajtunk Vr Isten, és halgajd meg ... *Pf.* 4. 54. 67.

Dicsirjétek kerejsztyének az Vr Istent. *Pf.* 146.

Enekellyünk kerejsztyének az Christusnak ... *Pf.* 110.

Nem emlékezzél meg Vr Isten az mi büneinkről ... *Pf.* 130. & *Magnificat*

Szölgállyanak az Vrnak félelemben ... *Pf.* 112.

Áldgy megh minket Atya Vr Isten ... *Pf.* 90.

Istennek szent Fia az te segitjégedben biztunk ... *Pf.* 119. *Clamavi*

Megh tartya az nagy Vr Isten, az ő hü kerejsztyénit örökké ... *Pf.* 49.

Szüz Máriának dicsiretivel, dicsirjük az Vr Istent ... *Mgcat*

Hatalmas Isten az te akaratodból léjznek az ejsők ... *Pf.* 144.

Kegyessjégnek és minden jósjágnak örökké dicsirendő kút feje. *Pf.* 4. 51.

Te paranczolád Vr Isten, hogy mi meg tartjuk az te parancsolatodat. *Pf.* 119.

Mirabilia

Csak az Vr Isten nékünk minden óltalmunk ... *Pf.* 130.

Az hamis emberek támadnak az igaz kerejsztyénekre ... *Pf.* 145.

Kegyessjégnek és minden jósjágnak örökké dicsirendő kút feje, teremő Vr Isten ...
Pf. 145.

Nem minden ki mondgya nékem, Vram, Vram ... *Pf.* 1.

Nem hivot minket az Vr Isten tisztátalanjágra ... *Pf.* 119. *Retribui*

Az *Antiphonae Dominicales* sorozat egyes tételei után sehol nincs kézíratos bejegyzés, sem zsoltárszám.

Neumák a Zsoltárkönyvben

A *mediatio & terminatio* kezdő, illetve több változatban még egy vagy több másik szótagját a zsoltárok mintegy ötödrészában jel különbözteti meg. Ez a jel sokszor hosszú egyenes vessző /, máskor a *podatus* szokásos kurzív S szerű (vagy fordított Z alakú, szögletes) kézírásos jele, vagy pedig ~ hol egyenes, hol ferde hullámvonal, amelyről általában nem dönthető el, hogy csak a tubáról elmozdulás helye, egyetlen hangot jelent, szintén *podatus* vagy esetleg több tagú hajlítás (például *porrectus*) gyanánt értelmezendő.

Mint korábbi közleményemben³, itt is **m** = *mediatio*, **t** = *terminatio* jelölést használok, utána a szám a hátulról számított szótagot jelenti. Ha több zsoltárban található azonos típusú jelölés, akkor csoportosan összegzem az előfordulás szerint.

m4 t5

A hazai protestáns graduálokban ez a leggyakoribb jelölés. Bizonytalán anyanyelvünknek azzal a sajátosságával is kapcsolatos a négy helyett az öt szótag számlálása, hogy gyakori a versek végén az öt vagy akár hatszótagú szó. Ezért alkalmasabb a latin szöveghez természetesen illeszkedő római változat helyett magyarul zsoltározva a hazai örökségből származó *differentia*. Például itt a 4. *tónus* ötszótagos magyar változata.

A jelölés két változata szerint csoportosítom a zsoltárokat. A sorszáma után szükség szerint még megjegyzés is következik. A számozás mindig az Öreg graduált, azaz a héber szerintit követi.

m4podatus t5podatus

3: a *mediatio* jele előbb az 5. szótagon volt, majd egészen halvány tintával lehúzgálták, és végig 4-re javították. Lehet, hogy nem is hibázásról van szó, hanem későbbi alkalommal más tónusú antifónával imádkozták a zsoltárt, és emiatt volt szükséges a módosítás.

6: mint az előbbinél, itt is 4 szótag volt jelölve előbb.

15: végig sötét tintás a jelölés.

31: az I. szakaszban a szokásos S alakú, a II. szakaszban vegyesen ferde hullámvonal ~ és S alakú jelölés van, a III. szakaszban nincs jelölés. Tehát a jelölő kántor idején különböző tónusra imádkozták a dividált zsoltár első és második szakaszát, de nem (vagy másként) használták a harmadik szakaszt.

53: a *mediatio* jele egyszer az 5. szótagon volt, de a hibát átjavították.

56: végig S alakú a jelölés; a végére A.A. van írva. Gondolhatnánk az antifóna rövidítésére, de a beírás a doxológia előtt van. Csak két zsoltárban fordul elő.

57: a *mediatio* előbb több helyen 5. volt, de átjavították, itt is van a végére A.A. van írva.

61: végig S alakú a jelölés.

72: előbb itt is van jelölve az 5. szótag, közben több javítás látható.

³ „Nánási neumák. Hajdúnánás Öreg graduáljának bejegyzései”, *Magyar Egyházzene* VIII (2000/2001) 187–204.

76: végig S alakú a jelölés.

110: néhányszor a t4 van előbb megjelölve, de átjavították, és végül ugyanezt találjuk a 112. zsolttárban.

m4/ t5/ (vagy **m4~ t5~**)

16: sötétebb tintával, mindvégig / vessző a jelölés.

20: ferde ~ és nem vessző a jelölés.

43: előbb ferde ~ majd / a *mediatio* jelölése, a 3. és a záróversben / a *terminatio*é, a többi versben a *terminatio* jelöletlen; ehhez hasonló jelenséggel még találkozunk másutt is.

46: ferde ~ mindkét szótag jelölése, egyszer a *terminatio* jele tévedésből a 6. szótagon van.

47: mindkét szótagot / jelöli vannak lehúzásos javítások.

74: végig igen halvány a tinta.

98: ferde ~ a jelölés.

Az általánosan használatos négyszótagú *mediatio* helyett az ötszótagú is előfordul három változatban.

m5 ~ t5 ~

Csak a 70. zsolttárban található, mindkét szótagot vízszintes hullámvonal jelöli.

m5,4,3 ~ t5

Csak a 38. zsolttárban találjuk. Nem egy, hanem három szótagon van ~ ~ ~ alakban az 5,4,3. szótag fölött a *mediatio* megjelölve. Talán *torculus* jelölésének értelmezhető. De csak a zsolttár első három versében látható ez a különleges megoldás, illetve még egyszer alább.

m5 t3

Csak a 102. zsolttár I. szakaszában találjuk (a II. szakaszban nincs semmi jelölés). Még különlegesebb, mint az előző zsolttár, mert a második verstől kezdve mind a *mediatio*, mind a *terminatio* jelölése ~ ferde hullámvonal. Az első versben azonban itt is ~ ~ ~ található.

m4 t4

95: ferde ~ hullámvonal mindkét szótag jelölése.

132: csak az elején van jelölés, / van mindkét szótag fölött.

A négyszótagú *mediatio* hosszabb alakja mellett a rövidebbnek is két változatát találjuk a neumajelölések között.

m3 t4

50: mindkét szótag fölött ferde ~ van.

75: mindkét szótag jelölése / .

m3 t3

Csak az első zsolttárban található. A jelölés vízszintes ~ hullámvonal, a doxológiában / , de egyszer ez a 4. szótagon van.

m4 / t2 podatus

2: a *mediatio* jelölése többször ferde ~ hullámvonal.

22: végig ferde hullámvonal van a *mediatio* kezdőszótagján.

m4 /

Csak a 115. zsoltárban találjuk ezt a jelölést, azaz valamilyen ok miatt a *terminatio* sehol nincs megjelölve.

Két zsoltárban az *initium* is jelölve van.

initium1 podatus m4 / t4 / 2 podatus

114: hagyományosan a *tonus peregrinus* fűződik e zsoltárhoz, ha jelölik, akkor a protestáns graduálpéldányok ezt meg is tartják. Itt is ezt találjuk. E változat szerint a második félsorban nincs *initium*.

145: az a különlegessége a megelőzőhöz képest, hogy a második félsorban a jelölés eltérő: *initium 1 podatus t4 / 1 podatus*; ez szintén *tonus peregrinus* lehet, de más a *differentia*.

Az egyik kanticum és a Quicumque vult jelölése is hasonló.

initium2 podatus m4 / t5 / 2 /

csak a Magnificat (Canticum Mariae) sorai fölött látható.

initium1 podatus m4 / initium1 podatus t5 /

csak az Athanasianum sorai fölött látható.

Néhány helyen a zsoltárok végére beírták a doxológiát, vélhetően emlékeztetőül, mikor éppen a kántornak szükséges volt. Olyan zsoltárban is látjuk ezt, amelyben semmiféle neumát nem írtak a sorok közé. Az antifónáknál feltüntetett zsoltárok közül nem mindegyik van neumázva. Ez sem ritka a protestáns graduálokban. Mindebből látszik, hogy nincs közvetlen összefüggés, egy adott zsoltár használata vagy a mellőzése nem dönthető el aszerint, hogy találunk-e benne kéziratos pótlékokat. Nincsenek neumák a 25. és a 91. zsoltárban, de a végén le van írva a doxológia. Vannak neumák a 47. zsoltárban, valamint a Magnificat sorai fölött, és mindkettő végén van kézirásos doxológia; valamint megtaláljuk a *Responsoria Dominicalia* legvégén (224).

Neumázott hymnuszövegek

A hymnuszok közül nem sok hiányzik. A meglévőknek mintegy ötödét tarkítják a sorok között látható kézirásos neumák. Ezeket sorban az ünnepek szerint nevezem meg, és zárójelben a lapszámot is feltüntetem, valamint a RPHA⁴ azonosítószámot.

In die Epiphaniarum

Gonosz kegyetlen Herodes ... (47) RPHA 434.

In diebus Qvadragesimalibus

Dicsírjük az nagy úr Istent ... (65) RPHA 278.

Nevét az nagy Vr Istennek ... (65) RPHA 899.

Szent Iqijét az Istennek ... (66) RPHA 611.

In festo Resurrectionis Domini

Fenlik az nap fényességgel ...(89) RPHA 418.

⁴ *Répertoire de la poésie hongroise ancienne ...* Iván Horváth — Gabriella H. Hubert et al. Paris 1992.

In die Ascensionis Domini

Jesus Christus mi királyunk ...(118) RPHA 669.

Hymni quotidiani

Felséges Isten, menynek földnek Vra,

és mindeneknek nagy bölcs alkotója ... (173) RPHA 412.

Az széles földnek nagy bölcs teremtője ...(175) RPHA 301.

Felséges Isten menynek földnek Vra,

és mindeneknek vagy teremtő Attya ... (178) RPHA 413.

Latod Isten sziveinket ... (182) RPHA 829.

Könyörögjünk az Istennek ... (183) RPHA 772.

Sok nyavaalyánkban Atyánkhoz kiáltunk ... (184) RPHA 1262.

Coenae administrationis tempore

Vrnak Végh vacsorájára ... (237)RPHA 1448

Dallamos pótlékok

E graduálpéldányban megtalálható a *Christe rex regum dominator orbis: Idvez légy Christus ez világnak Ura* dallama (RMDT I 153), amint itt látható, olyan gondosan írva, hogy a sötét tinta miatt a nyomtatott dallamok között első pillantásra alig lehet észrevenni, hogy kézirásos pótlás. A dallam a Batthyány—Ráday—Óvári graduálban találhatóval lényegében megegyezik. Az eltérések következetesnek látszanak, nem a leíró hibázásának. Például a szapphói strófa zárósort a Batthyány-graduálban *torculus* kezdi, helyette e másolatban *scandicus* van, mint a Huszár Gálnál és az Öreg graduálban. Ennek ellenére nem lehetne egykönnyen eldönteni, hogy itt variánsra gondoljunk, vagy egy hibás korábbi változat kritikátlan, illetve gyanútlan követésére.⁵ Az Öreg graduál szerkesztői vagy elfeledték másodszer kinyomtatni ezt a lapot, vagy a dallamokat leíró kántor mulasztotta el a pótlást (bár a *Vita sanctorum decus angelorum* dallamának, amellyel szintén használatos volt ez a himnusz, a Huszár Gáléval egyező változata megvan a graduálban). Geleji Katona István előszavából ismerjük a szerkesztés menetét, hogy először üres kottavonalakkal nyomtatták ki a dallamokat tartalmazó lapokat, majd a kézzel beírt dallam alapján elkészült a fametszetes dúc. Ezt az üres kottavonalak nyomtatására szolgáló léniák helyére beillesztették a szedésbe, azután a dallamokat tartalmazó teljes oldalakat kinyomtatták másodszer. Az Öreg graduál példányaiban ezt a dallamot kifelelték a szerkesztés valamelyik fázisában, és általában később sem pótolták a használók.

⁵ Ezt a problémát taglalta Ferenczi Ilona: „Zenei helyesírás és «variálás» a 16–17. századi graduálokban”, in *Zenetudományi Dolgozatok* 1988. 61–71.

ADvez légy Christus ez világnak Vra, Atya Isten-
nek szerető szent Fia, bűnös népeknek ki vagy bizo-
dalma, és vigasztága.

XVII. századi kézírással és kottairással megtalálható az a *responsorium* is, teljes alakjában, amelyet az Öreg graduál más példányaiban szintén pótolni szoktak, de csak szöveggel. Itt különösen figyelemre méltó a szép hangjegyzás.

A
 ka mindenható Istennek sz: lelke, mellet Christus
 nekünk meré, lákossek mi velünk örökkül öröcke,
 alleluia, alleluia, alleluia. I minket vigaszt
 tallon s. világoztón, es uy szüet teremcén. es
 minden igazságba ó el be vigyen: alleluia, alleluia

Az óbudai kántorok nem a kötetben a maga helyén található karácsonyi invitatóriumot (35–38), hanem a Szentháromság vasárnapon szokásosat énekelték karácsonykor is. Ezért az antifóna elejét (*Christus születék nekünk ...*) hangjegyesen bemásolta valamelyikük a XVII. század második felében (154. és 158). Lehetséges azonban az is, hogy a változtatás oka a graduálkötet megcsonkulása volt, tehát a karácsonyi rész már ekkor hiányzott.

A *Benedictiones sive conclusiones concentuum* egyik sorozatában az *in die Circumcisionis* használatoshoz oda jegyezték: *Ad notam: Mennyetek el békejeggel* (46). Ez az utalás és incipit az óprotestáns *Ita missa est* dallamát rögzíti. Az Öreg graduál dallamtalanul és dallamutalás nélkül *Dimissio peracta communione* felirattal közli a második rész végén (265). 1806-ig a gyülekezeti énekeskönyvekben is megvolt két változatban, így az úgynevezett Öreg debreceni énekeskönyvben is, *ad notam*-utalás nélkül. A tropizált Kyrie (*Magne Deus*) már Huszár Gál idején a protestáns *Benedicamusok* hagyományos dallama volt. Sehoh nem jelölik, habár természetes a formája miatt, hogy a „MenjeteK el béKességgel” szintén erre a dallamra hangzott el. Nem csak Óbudán, országszerte.

Szövegek és szövegtöredékek

Egyetlen kanciót találunk a kötetben, a *Kyrie puerorum* után üresen marad féllapon, az *Óh ártatlanság Báránya*. A szöveg végig megvan, variánst nem tartalmaz (272). A XVII. század második felében terjedhetett előbb kéziratos és szájhagyomány útján, majd Debrecenben jelent meg nyomtatásban (1697), és két dallammal ismerős (RMDT II,356–357). Eldönthetetlen, hogy milyen forrásból írták le a graduálba, illetve valószínű, de nem bizonyos, hogy másolása megelőzte-e a nyomtatásban megjelenést.

Egy rezponzórium verzusainak töredékes jegyzéke is megmaradt a Máté szerinti passió utáni üres lap tetején, amelynek átkötéskor levágták a kezdetét. Ez az általánosan használt *Jézus Krisztus élő Istennek szent fia* lehetett. Folytatása (323):

ki minket meg szabadított az ördög Rabsagabul

ki mi Eretünk Enyi gyalazatot szenvedet

ki mi eretünk meg ölettetett

[ki] miértünk keserves halálra ment

Laudate dicserjeteK

A szokásos pótlások közül megvan ebben példányban is az egyik *precatiu-ncula*, *Karácsony ünnepében*, egy *JN FESTO NAT̄is* felirat alatt. Ám ebben a példányban nem a kötet végére, a többnyire szokásos helyére, hanem az ünnepi tételekhez másolták (46).

Két töredékesen megmaradt énekrészletből a levágott lapaljakon ilyen sorok olvashatók elmosódott tintás XVIII. századi kézírással:

<...> *Vajha Valakki Tenger áriává*

Fejemet tehetné vizek forrásíva <...> (201);

Szom vagyon Ennekem te veled

*Aki Vilagodat Illyen Bátran Eled
akire <...>*

Dicsőseg Dicsőseg Corona Es űepseg ... (234).

A Máté szerinti passió első részének végére be van írva egy másik befejezés, amely talán helyi szokás volt az „Es onnét ki menván nagy keservessen sira” zárómondat helyett:

Szemét Béhunván és sira Péter Cxtust Megtagadásáért (299).

A megkopott és sérült lapszéleket körülragasztgatta a könyvkötő, ez általános szokás volt. Jóval kopottabbak a lapok itt, mint a négy evangélista szerinti passió szövegénél, a Máté szerintit mindenütt többször énekelték. A leragasztásokra sokszor felírtak néhány szót, vagy egyes dallamhangokhoz tartozó fordulatok összetartozását tintavonással megjelölték, de módosítás alig van (például *clivis* beírása).

Probatio calami gyanánt több helyen találjuk a virágvasárnapi *Gloria laus et honor sit tibi Rex Cxte redemptor* hymnus kezdősorait (így 442).

A *Responsoria Dominicalia* sorozat végén a kis doxológia van beírva, majd a 37. genfi zsoltár kezdősora *Ne bosszankodgyál a Gonofstévőkre ... (240).*

Ugyanitt egy záróformula is található még:

*Aldott légy Jzraelnek Jstene most és mind örökké
Dicsértessél mindenben. Amen és Ugy légyen.*